

СОЦИОКУЛТУРЕН ПОДХОД В ОБУЧЕНИЕТО ПО НОВОГРЪЦКИ ЕЗИК

Стойна Пороманска

Преподавайки един чужд език, ние преподаваме културата на народа, който го говори, целия комплекс от социални и обществени отношения между членовете на езиковата общност. Езикът като основен носител и изразител на културата на даден народ е съхранил хилядолетния опит на неговите носители, традициите автохтонни или повлияни от съседни народи. В нашия случай преподаването на новогръцки език обхваща цялата културна съкровищница – древна, византийска и новогръцка.

Комуникативната компетентност между представители на различни езици, народи и култури придобива все по-голямо значение във все по-растящото движение и обмен на хора, стоки и услуги, при все по-разширяващите се в многокултурието си общества. В рамките на Европейския съюз все повече се прилагат практики за подобряване методите за изучаване на чужди езици с цел улесняване на контактите и по-доброто опознаване на другия.

Не малко езиковеди обаче смятат, че не рядко чисто комуникативната компетентност и функция на езика измества останалите му функции и съответно и целите в изучаването на даден чужд език, една от които е семантично-културната страна в процеса на обучението. «Η επικοινωνιακή λειτουργία έχει σε τέτοιο βαθμό επισκιάσει την σημειογενετική/ πολιτιστική λειτουργία της γλώσσας, ώστε αυτή μόνη να εμφανίζεται στους ορισμούς της γλώσσας» (Βέργη 1998: 111–112). Социокултурната компетентност на нашите обучаеми е съставна част на лексикално-комуникативната компетентност, част от общия обем знания, необходими за осъществяването на контакти с носителите на изучавания език, без да подценяваме езиковата компетентност като предпоставка за самочувствието на грамотния събеседник с носителя на изучавания език. Не смятаме да се разпростираме върху понятието *култура*, което се характеризира с безкрайно много определения, нито върху културната

функция на езика и нейното съдържание. М. Минков (2007, 11) под култура разбира „...ценностни системи и поведения, които се споделят от големи групи от хора, обикновено цели народи и нации. Става въпрос за това, което тези групи смятат за правилно или неправилно, добро или лошо, приемливо или неприемливо, желателно или нежелателно, вярно или невярно, и за проявленията на тези разбирания в човешкото поведение”. Разсъждавайки върху темата гръцкият художник К. Цоклис (2008, 322–324) не приема за културна традиция възстановените народни празници, които са лоши и обидни, според него, копия на миналото, отхвърля развлекателните предавания по телевизията, футбола. С тези промени в бита обаче съвременният човек включително и съвременният грък живее, приема или не приема, но те присъстват в неговото ежедневие. Всичко, което заобикаля индивида, е съхранено в неговото средство за общуване благодарение на номинативната функция на езика. В изграждащите се мулти(много)културни общества все по-често ще се налага знанието на езика или на езиците на нашите събеседници. Представете си, че са билингви, все повече ще стават младите хора с матерен език различен от езика на средата, в която са пораснали. Все повече ще се сблъскваме с нуждата от възприемането на другия, на съседа може би, израснал в друга социокултурна среда, на човека, говорещ друг език със съответните социокултурни наноси в езика му и в неговия манталитет. Да не забравяме, че за древните гърци варварин е дивият, неукният, главно другоезичният. Знанието на езика на друго-езичния ни събеседник, според Цв. Тодоров (2009, 34, 37–38) принадлежи към високо стойностните категории в областта на комуникацията. „Незнанието на езика, на който другият говори, ми пречи да го схващам като завършено човешко същество, същото е валидно и за неговото отношение към мен. Езиковото безсилие се трансформира в знак на безчовечност и именно тук прякото и косвеното значение се докосват”. Когато говориш на един съвременен грък на неговия език, правиш го безкрайно щастлив и той е в състояние да ти каже „είσαι δικός μας/δικιά μας” (ти си един от нас, ти си наш/а). Отношението на българина към чужденеца, който говори български е най-често подигравателно и с насмешка, за съжаление.

Глобализацията налага нов тип взаимоотношения, нов тип знание за нас самите и за другите около нас, нов тип знание за света.

Едно виждане на проф. Б. Богданов за знанието (от Форума на Б. Богданов) и нуждата от ново знание е потвърждение на гореизложеното: „Човешкият свят на земята става все по-свързан и цял. Същевременно се уързва неговата промяна. Тази промяна, която за лесното и поради гледната точка на сравнението мързеливо наричаме криза, променя с огромна скорост и образованието, и висшето образование в целия свят.

Заедно с тази промяна върви и неудържимата промяна на самото знание. Не само от българска, но и от световна гледна точка днес е все по-неясно какво е знание, в каква степен едно знание може и трябва да бъде специализирано, значи отделно за нещо определено, и в каква не може и не трябва да бъде отделно от друго. Но от какво друго? Защото да се знае непременно означава и това – да се прехожда от знаене на едно към знаене на друго, с което това едно е свързано по съседство и като елемент от друго по-общо”.

И понеже нас ни интересува знанието на чуждия език и не само, споделяме становището, че „...колкото и да не съвпадат думите и нещата, това казване в този момент да е в максимална степен отнесено към това, което се има предвид в него. Да се знае непременно означава знаещият да може да назове, да каже, да говори, да напише”.

Бихме добавили – и дълбоко да разбира съдържанието на прертката.

За нас преподавателите по новогръцки език целта е да подготвим нашите обучаеми за бъдещите им контакти с носителите на новогръцки език, да ги запознаем с обичаите и начина на живот на съвременния грък (*του Νεοέλληνα*), предавани от поколение на поколение и натрупвани с векове, който не рядко се дразни, когато високо поставени личности припомнят на гръците тяхното минало, а пренебрегват и принизяват настоящето им. Чуват се например при подобни посещения изрази като „Да, разбира се, ще ни припомнят *славното минало!*”. Съвременният грък, ο Νεοέλληνας, живее със свое самочувствие, че и в новата си история гръците са дали примери за подражание с участието си в гръцкото въстание (1821), с примерите на героизъм по време на Втората световна война и участието на хиляди представители на поколението на 40-те години в съпротивителното движение и т.н.

В настоящето съобщение ще направим опит за представяне на едни от най-чувствителните моменти при общуването между българи

и гърци, неудобните ситуации, в които може да попадне българският събеседник и в които дори може да му дотегне, ако не разбира другата страна. В това отношение не може да се пропусне прекрасното есе на проф. Б. Богданов (2003, 14–19), прочетено на Първия конгрес на неоелинистите от балканските страни за поведението, характера и езика на съвременните гърци. Става дума за способността на гърците да се „скупчват лесно“, за тяхната подвижност, за „първичния колективизъм“ на нашите южни съседи. Особено характерно, според Б. Богданов, е гръцкото разговоряне (κοιβέντα), чиято ценност (16) „е в самото него, от което следва и поддържането му с всички средства, докато насоченото към цел българско разговоряне не е така дълго и сладостно“. Образът на идеалния грък, според автора се твори от езика (18). „Идеалният грък е може би обхванат и забързан човек, със самочувствие, привързан към живота сега, но ценител и на миналото, и на едно друго, което не е тук. Човек, напрегнат между страстна привързаност към своето и горчивина, че то е толкова несъвършено, от съпругане на реалност и идеал“.

Двата народа (българският и гръцкият) са живели векове един до друг, изпитвали са въздействието на съседа, изградили са си много сходни традиции и обичаи и незасивисимо от всичките сходства обаче, различията са тези, които в преподаването трябва да се изяснят по начин, по който обучаемите да ги разберат и да ги възприемат като реалност, а не да ги отхвърлят като несъществуващи или като неприемливи. Считаме, че от особено значение за обучаемите е темата за менталитета и емоционалната настройка на съвременния грък.

Не би трябвало в обучението по гръцки език да се пропускат трите основни стълба на гръцката чувственост – έρωτας, θάλασσα, ελευθερία и разбира се любовта към свободната родина, – както и свързаните с тях *семейство, борба и гражданска позиция*.

В морето се разтваря големия свят на гърка и неописуемата му любов. При съвременните технологични възможности е много лесно да се разходим по егейските острови, за да усетим еротичната връзка на гърка с морето (ερωτική σχέση με τη θάλασσα). Веднага ще се натъкнем на леко недоверие или на недоверчива усмивка. Какво разбираме ние българите под еротична връзка ясно е за всеки среден българин. Ето обяснението в Речника на чуждите думи в българския език (2005)

на думата *ερωτικά*: (от гр. ез.) 1. Любовна страст. 2. Любовен елемент в произведение или действие, проява. 3. Любовна поезия. Естествено и на гръцки език думата има и това значение, което ние разбираме (според речника на Г. Бабиньотис – силно чувство на привличане и желание между две лица), но и особена любов, страст за нещо/ към нещо, преданост (τρέφω έρωτα για την τέχνη/ την επιστήμη/ τη δουλειά μου/ τη μουσική/ το θέατρο/ το χρήμα/ τη δόξα.

В Речника на Г. Бабиньотис можем да намерим множество словосъчетания със съществителното έρωτας – *θυελώδης, κεραυνοβόλος, άτυχος, φλογερός, παράφορος, αμαρτωλός, γνήσιος, σφοδρός, παράνομος, αμοιβαίος, μοναδικός, κρυφός, αιώνιος, ιδανικός, δυνατός*.

За нещо толкова интимно като любовта (έρωτας) и скъпо на всеки човек, възпявано от древността до наши дни може да се пише много, без да може да се обхване неговата дълбочина и многообразие. Едва ли има човек, занимаващ се със съвременен гръцки език, който да не е запленил от гръцките любовни песни, еропичното в които звучи разгърсващо прочувствено, изразено в стихове на едни от най-големите поети на Гърция.

Αν ο έρωτας ζει έχει μαύρα μαλλιά
Έχει μάτια όλο φως και γυναίκας κορμί.
Αν ο έρωτας ζει, μια καυτή αγκαλιά,
Είναι σαν πυρετός σε γυναίκας κορμί
(στίχοι και μουσική Κ. Τουρνάς)

Στρώσε το στρώμα σου για δυο
για σένα και για μένα
ν' αγκαλιαστούμε απ' την αρχή
να' ναι όλα αναστημένα
(στίχοι Ι. Καμπανέλης, μουσική Μ. Θεοδωράκης)

Стихотворението *Ο πληθυντικός αριθμός* на съвременната гръцка поетеса Кики Димула, откъс от което цитираме, в няколко думи обхваща целия обем на това необятно „съществено” човешко чувство:

Ο έρωτας,
όνομα ουσιαστικόν,
πολύ ουσιαστικόν,

ενικού αριθμού,
γένους ούτε θηλυκού ούτε αρσενικού,
γένους ανυπεράσπιστου.
Πληθυντικός αριθμός,
οι ανυπεράσπιστοι έρωτες.

Любовта към морето е другата вселена на гърка. За нас българите морето е далече, дори напоследък гръцкото море е по-близо за една не малка част от населението на Южна България. Независимо от появилите се красиви песни за морето на български език, за средния българин то остава далечно.

Морето за гърка е една безкрайна тема. То е или тема, или фон за развитието на сюжета на голяма част от произведенията на художествената гръцка литература. Една от най-известните авторки на съвременни гръцки романи, някои от които с национални награди за литература, Йоанна Каристияни, е посветила два от най-интересните си романа на живота на моряците (Η Μικρά Αγγλία – преведена на български, – 1997, Σουέλ, 2006), на вродената връзка на гърка с морето. Ето как отговаря главният герой на романа Σουέλ (суел-според авторката в словника в края на книгата – дума от моряшкия жаргон – това е тихата вълна на океана) защо не може да се върне на сушата (Καρυσιτιάνη 2006: 80–81):

„-...ό, τι κι αν είναι αυτό, πες μου τι σου συμβαίνει.-
- Το σουέλ μου' βαλε μπελά στο μυαλό.
- Ποιος είναι ο πραγματικός λόγος που δε γυρίζεις;
- Η θάλασσα δε με επιστρέφει.
- Τι γυρεύεις τώρα πια;
- Δεν έχω θέληση για στεριά”.

Не може героят на Каристияни да се върне на сушата, морето не му позволява, а и сушата не го привлича, дори съществуването на децата, които почти е забравил, и това не е в състояние да го накара да се върне. Корабът е неговият дом, единственото място, от което може да наблюдава своята самога в компанията на суел, това тихо вълнение на океана.

Морето (η θάλασσα) като съществително от женски род е оприличавано от гърка с жената (η θάλασσα είναι γυναίκα, θέλει χάρδεμα – морето е жена, иска галене, θάλασσα μάνα-μξπεξξ μδικϋ, μάτια μπλε

καλοκαιρινά σαν δυο σταλιές του Αιγαίου – сини очи, летни като две капки от Егея). Няма географско кътче в Гърция, което да е отдалечено на повече от 90 км от морето. Почти във всяко семейство има моряци, пропътували хиляди мили, много от които са оставили костите си в далечни земи. За гърците морето са островите, многобройните пътувания с кораб, пристанищата, разходките по крайбрежните улици на крайморските селища. Морето за нашите южни съседни са двете съществителни имена – *θάλασσα* и *πέλαγος*, както и по-рядко употребяваното в съвременния гръцки език съществително *πόντος* (морски път, преминаване) – като морски пространства между островите и наричани по имената на близката суша. Всички те в Средиземно море – *Κρητικό πέλαγος*, *Θρακικό πέλαγος*, *Ιόνιο πέλαγος*, *Αιγαίο πέλαγος*, *νξ Μεσόγειος θάλασσα*.

Да си спомним възхвалата, изречена от Ал Каркавицас (*Θάλασσα*):

„Από μικρός την αγαπούσα τη θάλασσα. Τα πρώτα βήματα μου να ειπείς, στο νερό τα έκαμα. Το πρώτο μου παιχνίδι ήταν ένα κουτί από λουμίνα μ’ ένα ξυλάκι ορθό στη μέση για κατάρτι, με δυο κλωστές για παλαμάρια, ένα φύλλο χαρτί για πανάκι και με την πύρινη φαντασία μου που το έκανε μπάρκο τρικούβερτο”.

Красотата на морето край Гърция е вдъхновила и Вера Мутафчиева (1987, 22), която в книгата си „Белия” свят изразява своето съмнение, че едва ли някои гениален живописец при пълна свобода на въображението би могъл да предаде красотата на Средиземно море, тази тържествена зала на планетата. „Кой от тях ще съчини Средиземно море например – колко странно, че още древните (които не знаели, дето земята е топчеста, нали не им била известна в цялост) наричат въпросното море средище на планетата. Макар отсетне човечеството да си създава точни представи по география, запазило сила въпросното му убеждение: няма из нея ареал, сравним със Средиземноморието. Да, не с морето само, а с онази сфера, с онова ненадминато в съчетаването си единство от плажове, върли скали, острови, пристанища, прогоци и ясна, и кобалтовосиня вода. Всемир за себе си, той има собствен живот. Прочее, нито едно ъгълче, където би се озъбила сивота, грозотия, безвкусие.

Погледната отвисоко сферата Средиземноморие ти спира дъха; не може, не бива да съществува чак тъй изпипана красота, която те кара да се чувстваш парий, задето обитаваш не нея, а други предели, по-сиромашки откъм изящество.

Синината на Егея, на Адриатика, на майка им Средиземното пее, надменна по великолепието. Тя гальовно приспива безчет острови, сънливо зелени, пропъстрени от бялото на варовика”.

Не би трябвало студентите от новогръцките специалности в университетите да завършат без да знаят крилатите думи на А. Калвос «Θέλει αρετή και τόλμη η ελευθερία». Чувството за свобода е свещено за гърка. На въпроса „Как си?” отговорът, който често чуваме дори в трудните условия, в които се намира днес Гърция, е «Το παλεύω» или «Εδώ στον αγώνα είμαι».

В текста на националния гръцки химн, написан от родоначалника на новогръцката литература Дионисиос Соломос (Σολωμός 1998: 93) и посветен на борбата на гръцкия народ за освобождение по време на гръцкото въстание през 1821, е изразено това дълбоко преклонение пред свободата. Тя е χιλιάρκιση ελευθερία, платена е с костите на безброй много герои, тя се отвоюва всеки ден.

Απ’ τα κόκκαλα βγαλμένη
των Ελλήνων τα ιερά
και σαν πρώτα ανδρειωμένη
χαίρε, ω χαίρε, Ελευθερία.

Може би с наша помощ нашите обучаеми ще разберат понятието πολιτικοποιημένος и връзката с πόλη – πολίτης като гражданска позиция, а не като политизиран в смисъл на партизиран, привърженик на определена партия или идеология. «Εγώ είμαι πολιτικοποιημένη, εγώ έχω γνώμη» заявява спокойно без ни най-малко чувство на стеснение 15-годишно момиче в интервю пред опитен журналист.

Едно понятие, което все още е трудно за асимилиране от нас, българите, е наличието на милионната гръцка диаспора по целия свят. Първите гръцки заселници в Америка датират още от периода на турско владичество. За България това явление е познато едва от началото на XX в. и е особено интензивно през последните десетилетия, без да има характеристиките на гръцката диаспора, която е много по-организирана в общности, пази своя език и обичаи, гордеят се с културата и историята на своя народ.

Независимо от няколко национални катастрофи в българската история няма подобна на Малоазийската катастрофа през 1922 г., когато милион и половина гърци са принудени да напуснат домовете си в Измир,

Истанбул и други градове и да се заселят в Гърция. „Затворени в гета, тези бежанци носят в торбите си ориенталско музикално възпитание, което те приспособяват да обслужва един нов дом и една различна публика. Тази музика става *ребетико*, най-гръцката фолклорна музика, чудата и сякаш вечна традиция, изпълнявана по баровете на егейските острови и толкова обичана от западните туристи” (Троянов – Хоскоте 2011, 12). Тези факти от гръцката история сякаш предсказват създаването на бъдещите многокултурни общества, в които взаимното влияние искаме или не искаме е неминуемо. Изграждането на тези общества се реализира пред очите ни и съвременните хора, особено младите могат само да се обогатят духовно.

Много бих искала, изучавайки новогръцки език българският обучае, запазвайки своята идентичност, да я оцвети с добродетелите на културата на съседа, да повдигне своето самочувствие и да изгради гражданската си позиция. Младите хора в България имат нужда от стимули в своето изграждане.

Българските неоелинисти имат правото да се гордеят с постигнатото през изминалите 20 години. Подпомогнали сме изграждането на десетки млади специалисти, които се отличават със своите знания, попадайки сред студенти от други страни. Те наистина са нашият атестат.

БИБЛИОГРАФИЯ

Богданов, 2003: Б. Богданов. Поведението, характерът и езикът на съвременните гърци. – В: Първи конгрес на неоелинистите от балканските страни. Доклади. Велико Търново, 2003. – В: Минало и съвременност. София, 2010, 113–121.

Минков, 2007: М. Минков, Защо сме различни, Издателство „Класика и стил”, София

Мутафчиева, 1987: В. Мутафчиева, Белия свят, София.

Троянов – Хоскоте, 2011: Ил. Троянов – Р. Хоскоте, Стичането. Пътят към всички култури, Изд. Сиела, София.

Вέρρη, 1998: Σ. Βέρρη. Η διδασκαλία της γλώσσας μέσα από μια ολιστική γλωσσολογική προσέγγιση». Μελέτες για την Ελληνική γλώσσα. Τ. 18.

Καρουστιάνη, 2006: Ι. Καρουστιάνη. Σουέλ, μυθιστορημα, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Σολωμός, 1998: Δ. Σολωμός. Ανθολόγιο θεμάτων της σολωμικής ποίησης, Εισαγωγή Ερ. Καψωμένος, Εκδόσεις Βουλή των Ελλήνων, Αθήνα.

Τσόκλης, 2008: Τσόκλης, Κ. Αν με ρωτάτε για . . . . – In: Τετράδια πολιτισμού. Αθήνα, 2008, 3–4, 322–324.

РЕЧНИЦИ

Милев и др., 2005: Ал. Милев и др. Речник на чуждите думи в българския език, Наука и изкуство, София.

ΑΠΘ-ΙΝΣ, 1998: Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής, Θεσσαλονίκη Δημητράκου 1969: Δ. Δημητράκου, Νέον Ορθογραφικόν Ερμηνευτικόν Λεξικόν, Εκδοτικός Οίκος Χρ. Γιοβάνης, Αθήνα.

Μπαμπινιώτης, 1998: Γ. Μπαμπινιώτης, Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα.